

**บทบาทหน้าที่ของจิตอาสาและ
จิตสำนึกสาธารณะ**

เค้าโครงการนำเสนอ

- จิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะคืออะไร?
- เพราะเหตุใดจึงมีความจำเป็นต้องมีการปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาจิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะ?
- การปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะมีกลยุทธ์และวิธีการพัฒนาอย่างไร?
- ตัวอย่าง (วิดีโอ) โครงการ/กิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะที่น่าสนใจ

(1) จิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะคืออะไร?

จิตอาสา คืออะไร?

จิตอาสา (Volunteer Spirit)

- หมายถึง จิตแห่งการให้โดยเต็มใจจะช่วยผู้อื่น โดยไม่คิดค่าตอบแทน ยอมสละเวลาทรัพย์สินเงินทอง และกำลังกายเพื่อกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมถึงยังเป็นการฝึกฝนตนเองเพื่อลดอัตตา คือลดความเป็นตัวตนของตนเองด้วย
- เป็นคำใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์พิบัติภัยสึนามิที่ภาคใต้ของไทย ปลายปี 2547 โดยมองว่างานอาสาสมัครเป็นหนึ่งในช่องทางสำคัญที่นำไปสู่การมีจิตสำนึกใหม่หรือ จิตวิวัฒน์ (new consciousness) จึงเลือกผสมคำว่า “จิต” กับคำว่า “อาสา” และเลือกใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Volunteer Spirit”
- ปัจจุบันมีการใช้คำว่า “อาสาสมัคร” และ “จิตอาสา” ในลักษณะที่เสมือนหนึ่งเป็นคำเดียวกัน ซึ่งคำว่า “จิตอาสา” นี้ อาจเทียบได้กับคำว่า “อุดมการณ์อาสาสมัคร” หรือ “สำนึกอาสาสมัคร” ที่เคยใช้กันมาแต่ดั้งเดิมในสังคมไทย

จิตสำนึกสาธารณะคืออะไร?

จิตสำนึกสาธารณะ(Public Consciousness)

- หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่มีความพร้อม ความปรารถนาที่จะช่วยแก้ปัญหา อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงการใช้และการรักษาสິงของที่เป็นของส่วนรวม
- มีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม
- จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) = จิตสาธารณะ (Public mind)
- จิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) จิตสาธารณะ (Public mind) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดประชาสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีประชาสังคม (Civil Society)

ข้อสังเกต

ประการที่หนึ่ง: ความแตกต่างระหว่างคำว่า “จิตอาสา” กับ “จิตสำนึกสาธารณะ”

“จิตอาสา” เป็นการให้ การเสียสละ ทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน ด้านหนึ่งก็เพื่อเป็นการฝึกฝนตนเองเพื่อลดอัตตาตนเอง

ในขณะที่ “จิตสำนึกสาธารณะ” นอกจากการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ยังรวมถึงการใช้และการรักษาสິงของที่เป็นของส่วนรวมอีกด้วย

ดังนั้น โดยทั่วไปแล้ว มีความเข้าใจว่า “จิตอาสา” กับ “จิตสำนึกสาธารณะ” เป็นคำเดียวกัน แต่แท้จริงแล้วมีความแตกต่างกัน

ข้อสังเกต

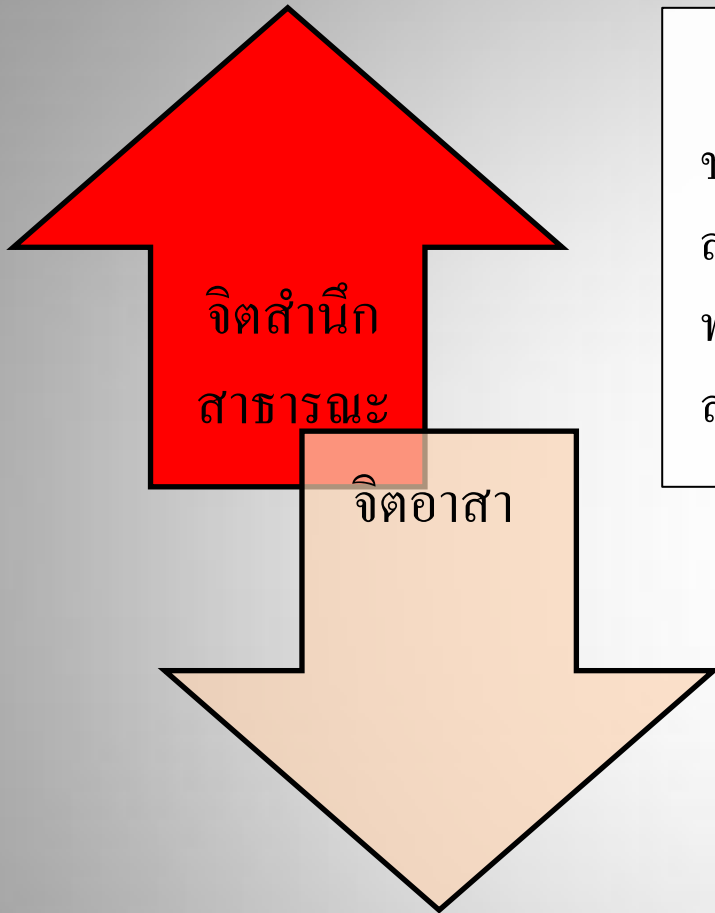
ประการที่สอง: ฐานคิดของปัจเจกบุคคล

จิตอาสา

การทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความเข้าใจ ด้วย
ควรตระหนักรู้ว่าส่วนรวมมีความสำคัญกว่า
ส่วนตัว

การทำเพื่อส่วนตัว เพราะใจอยากช่วย เพราะ
ความสงสาร เพราะได้บุญ เพราะถูกบังคับ
เพราะชื่อเสียง สร้างภาพลักษณ์ เพื่อการ
ยอมรับในสังคม ฯลฯ

ช่วยให้เด็กมีการศึกษา ยกระดับคุณภาพชีวิต และ
ลดอัตราการเกิดอาชญากรรม ซึ่งจะส่งผล
ทางอ้อมให้ผู้ให้สามารถมีชีวิตในสังคมได้อย่าง
สงบสุข

สงสาร ทำบุญ อิ่มเอมใจ ซื่อเสียง สร้าง
ภาพลักษณ์ การยอมรับในสังคม ลดภาษี ได้ เป็น
ต้น

ตัวอย่าง: การบริจาคทุนการศึกษา

**(2) เพราะเหตุใดจึงมีความจำเป็นต้องมีการปลูกฝัง ส่งเสริม
หรือพัฒนาจิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะ?**

ความสำคัญ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากกระแสทุนนิยม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทำให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้

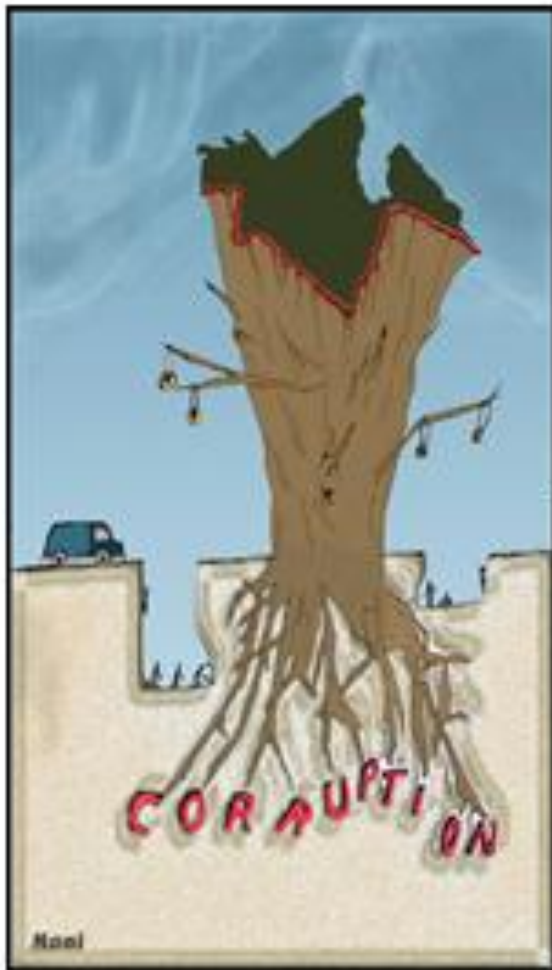
ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ด้านหนึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยให้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น มีค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้น เกิดการเอาใจเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม และขาดคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ

การปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาจิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะจะช่วยให้บุคคลคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รวมถึงการใช้และการรักษาสิ่งของที่เป็นของส่วนรวมในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมอีกด้วย

"ขยะล้นท่อ"...ต้นตอน้ำท่วมกรุง?

หากเรากินลูกปลา
เราอาจกำลังทำสิ่งต่อไปนี้

- 1 กิโลกรัมมีลูกปลาจาก 1 กิโลกรัม
- มีคนจับลูกปลาที่สวนประมง
- ทำลายวิถีการทำประมง

นี่คือปลาหมึกที่จับได้

อย่าให้คนจับ Y-Y

ปลาหมึก 1,000 ตัว
1 kg = 100 บาท

ปลาหมึก 10 ตัว
1 kg = 70-120 บาท

ปลาหมึก 1 kg
เมื่อจับได้ 80 kg
ไม่สนใจการประมง 8,300 บาท

แผ่นดินนี้เที่ยงกับ แต่เหมือนอยู่คนละโลก?

**(3) การปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะมี
กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาอย่างไร?**

สถาบันที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ

แผนภาพ แสดงสถาบันที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ
ที่มา: ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2555: 54)

ทฤษฎี แนวคิด และกระบวนการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดในประเทศ เช่น

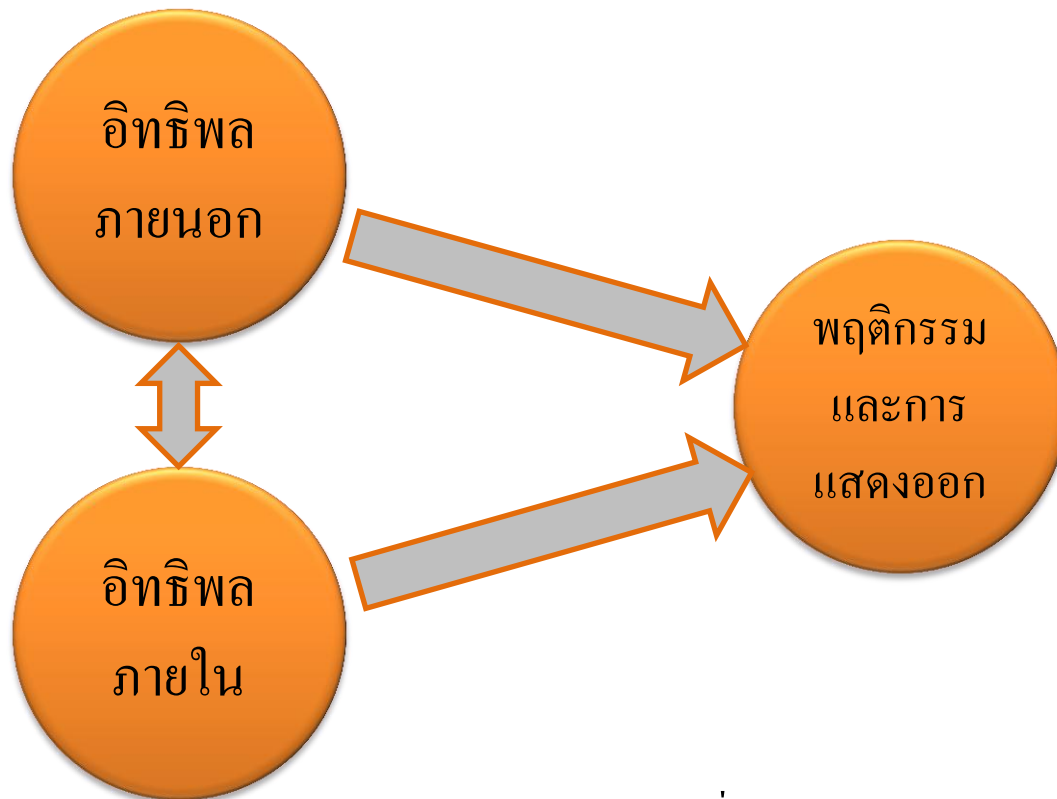
- ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- คำสอนทางศาสนา (ทุกศาสนา)

แนวคิดต่างประเทศ เช่น

- ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม
- ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบกระทำ
- ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม
- กระบวนการพัฒนาจิตพิสัยของบลูม (Bloom)

กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ

- ปัจจัยที่มีอิทธิพล

แผนภาพ แสดงปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของคน
ที่มา: ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2555: 76)

กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ (ต่อ)

- องค์ประกอบ

บลูม (Bloom,2523) อธิบายว่า สำนึกเป็นผลลัพธ์ทางด้านจิตใจที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของคน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย
2. คุณลักษณะด้านจิตพิสัย
3. คุณลักษณะด้านทักษะพิสัย

กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ (ต่อ)

- กลยุทธ์

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543:55-59) ได้เสนอกกลยุทธ์ไว้ดังนี้

1. การใช้บทบาทผู้นำ
2. การสื่อสารแบบรวมศูนย์
3. การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้
4. การใช้บทบาทของสื่อมวลชน
5. การใช้ตัวอย่างที่ดีในสังคม

กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ (ต่อ)

- วิธีการพัฒนา

ส่วนใหญ่จะยึดหลักการของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญาเป็นหลัก ซึ่งสามารถสรุปวิธีการต่างๆ ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาจิตสาธารณะได้ดังต่อไปนี้

1. การใช้บทบาทสมมุติกับตัวแบบ

2. การใช้สถานการณ์จำลองผสมกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง

3. การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรม

กลยุทธ์และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ (ต่อ)

- วิธีการพัฒนา (ต่อ)

4. การเสนอตัวแบบผ่านการ์ตูน

5. การใช้วิถีทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ

6. การใช้วิธีการสอนพัฒนาจิตสาธารณะ* เช่น การจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ, การจัดการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน (Learning contracts), การจัดการเรียนรู้แบบโครงการ (Project method), การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based learning), การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ ของ เดอ โบโน (Six thinking hats) เป็นต้น

*ดูเพิ่มเติมได้ในหนังสือ 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552)

(4) ตัวอย่าง (วิดีโอ) โครงการ/กิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะที่น่าสนใจ

เอกสารอ้างอิง/อ่านเพิ่มเติม

- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. กรุงเทพฯ : วีพรีนท์ (1991). 2555.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ : บริษัท แคนเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น จำกัด. 2552.
- ธีรวิชชากร ศรีบริบูรณ์. การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสา ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์ ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ทวีภัทร บุญทรวิสวัสดิ์. สอน เปลี่ยน เรียนรู้- คู่มือการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจิตอาสาใน รายวิชาเรียนระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์. 2557.
- สุรัสวดี หุ่นพยนต์. งานอาสาสมัครในประเทศไทยและทิศทางในอนาคต. วารสารสำนักบัณฑิต อาสาสมัคร ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2556: 1-39.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. นวัตกรรมเรียนรู้ผ่านกระบวนการ กิจกรรมนิสิตนักศึกษา กรณีจิตอาสา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2556.
- อรสม สุทธิสาคร. เรื่องเล่าจิตอาสา ความดีของคนเล็กๆ ที่มีจิตอาสา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). 2551.